

Γράμμος

Στα βήματα του Δημοκρατικού
Στρατού Ελλάδας

ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ - ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΑΣΙΛΗ ΚΑΡΑΚΑΚΟΥ

Βελ 2009

Γράμμος

Στα βήματα του Δημοκρατικού
Στρατού Ελλάδας

ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ - ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

 ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

ΑΘΗΝΑ 2009

Στο εξώφυλλο: Η κοιλάδα του Γοργοπόταμου από την Βούρμπιανη
ως κάτω από το 2520.

Στο οπισθόφυλλο:

Πάνω: Η λίμνη Μουτσάλια ανατολικά της Πάνω Αρένας.

Κάτω από αριστερά: Μαχήτριες του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας.

Χάρτης ευρύτερης περιοχής Γράμμου.

Συγκέντρωση στο μνημείο του ΔΣΕ στο Κεφαλοχώρι.

Πρώτη σελίδα: Ανεβαίνοντας στο 2520.

ISBN 978-960-451-080-1

© Σύγχρονη Εποχή Εκδοτική ΑΕΒΕ

Σόλωνος 130, 106 81 Αθήνα, Τηλ.: 2103320800, Fax: 2103813354

<http://www.sep.gr>, e-mail: info@sep.gr

*Αφιερωμένο στους μαχητές και τις μαχήτριες
του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας*

ΟΡΚΟΣ ΤΩΝ ΜΑΧΗΤΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΕΛΛΑΔΑΣ

Εγώ, παιδί του Λαού της Ελλάδας και μαχητής του ΔΣΕ, ορκίζομαι να πολεμήσω με το όπλο στο χέρι, να χύσω το αίμα μου και να δώσω και την ίδια μου τη ζωή για να διώξω απ' τα χώματα της Πατρίδας μου και τον τελευταίο ξένο κατακτητή. Για να εξαφανίσω κάθε ίχνος φασισμού. Για να εξασφαλίσω και να υπερασπίσω την εθνική ανεξαρτησία και την εδαφική ακεραιότητα της Πατρίδας μου. Για να εξασφαλίσω και να υπερασπίσω τη Δημοκρατία, την τιμή, την εργασία, την περιουσία και πρόοδο του Λαού μου.

Ορκίζομαι να 'μαι καλός, γενναίος και πειθαρχικός στρατιώτης, να εκτελώ όλες τις διαταγές των ανωτέρων μου, να τηρώ όλες τις διαταγές των ανωτέρων μου, να τηρώ όλες τις διατάξεις του κανονισμού και να κρατώ τα μυστικά του ΔΣΕ.

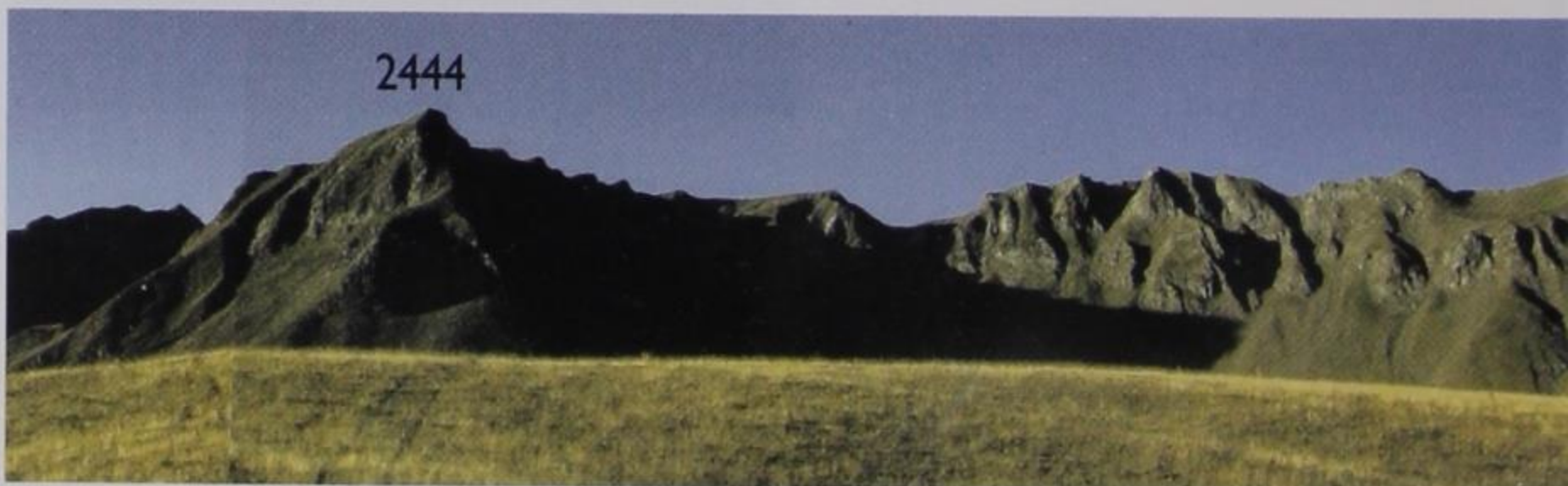
Ορκίζομαι να 'μαι υπόδειγμα καλής συμπεριφοράς προς το Λαό, φορέας και εμψυχωτής στη Λαϊκή ενότητα και συμφιλίωση και να αποφεύγω κάθε πράξη που θα με εκθέτει και θα με στιμάζει σαν άτομο και σαν μαχητή. Ιδανικό μου έχω τη λεύτερη και ισχυρή Δημοκρατική Ελλάδα και την πρόοδο και ευημερία του Λαού. Και στην υπηρεσία του ιδανικού μου θέτω το όπλο μου και τη ζωή μου.

Αν ποτέ φανώ επίορκος και από κακή πρόθεση παραβώ τον όρκο μου, ας πέσει πάνω μου αμείλικτο το τιμωρό χέρι της Πατρίδας και το μίσος και η καταφρόνια του Λαού μου.

ΕΡΜΗΣ ΑΕΤΟ ΣΤΕ *TopoNavigator* 3
By ΟΡΘΟΚΟΣ

Οι σύγχρονοι χάρτες που συνοδεύουν αυτόν τον οδηγό έχουν παραχθεί με το πρόγραμμα TOPONAVIGATOR μετά από ευγενική παραχώρηση του δικαιώματος από τις εκδόσεις ΑΝΑΒΑΣΗ.

■ ΠΡΟΛΟΓΟΣ	10 - 27
■ Ο ΓΡΑΜΜΟΣ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΚΑΙ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ	28 - 46
■ ΕΝΑΣ ΛΑΪΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΓΕΝΝΙΕΤΑΙ	47 - 58
■ Ο ΑΝΤΙΠΑΛΟΣ	59
■ Η ΜΕΓΑΛΗ ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΟΥ, ΤΟ 1948	60 - 66
■ ΣΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ	67 - 80
■ ΜΕ ΑΦΕΤΗΡΙΑ ΤΟ ΝΕΣΤΟΡΙΟ	81
Στο Τσάρνο	82 - 83
Στο νοσοκομείο	84 - 87
Στην κορυφή του Γράμμου (ύψωμα 2520)	88 - 89
Σε Κοτύλη, Γκρούσα, Χάρο, Πύργο	90 - 107
Στο Παλιοκρίμι	108 - 115
■ ΣΤΟ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ	116 - 121
Στον Τάλιαρο	122 - 127
Στον ανατολικό Σμόλικα	128 - 132
Στη Σκούρτζα	133 - 135
Σε Κίρκουρη και Ταμπούρι	136 - 139
■ ΣΤΟ ΔΥΤΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ	140 - 145
Στον Κλέφτη	146 - 149
Οι μάχες βόρεια του Σαραντάπορου	150 - 153
Σε Κάμενικ, Στράτσανη, Μπολιάνα	154 - 157
■ ΑΠΟ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ	158 - 159
Σε Γκόλιο - Σκίρτση	160 - 167
■ ΑΠΟ ΚΕΦΑΛΟΧΩΡΙ	168 - 171
Στα Πατώματα	172 - 173
Στην Πέτρα Μούκα	174 - 175
Στις Αρένες	176 - 177
Ο ελιγμός στο Βίτσι	178 - 181
Η ανακατάληψη του Γράμμου	182 - 185

υψ. 2520

Στο λόφο πάνω από το Κεφαλοχώρι, σε θέση όπου υπήρχε πολυβολείο του ΔΣΕ, εκεί χτίστηκε το μνημείο για τους μαχητές του.

Κεφαλοχώρι
(Λυκόραχη)

Μνημείο

Αφετηρία της ιστορικής εξερεύνησης των θρυλικών βουνών Γράμμος και Βίτσι, ήταν το 1996, τότε, που, το μήνα Αύγουστο, η ΚΕ του ΚΚΕ τίμησε για πρώτη φορά, στο Γράμμο, με μια συμβολική εκδήλωση τα 50 χρόνια από την ίδρυση του ΔΣΕ. Με μια σεμνή εκδήλωση πάνω από το χωριό Λυκόραχη, σήμερα Κεφαλοχώρι, τοποθετήθηκε μια απλή πλάκα της ΚΕ προς τιμήν των μαχητριών και μαχητών του ΔΣΕ.

Δόθηκε τότε η υπόσχεση ότι στο χώρο αυτό θα στηθεί μνημείο αντάξιο της θυσίας τους και της ιστορίας του ΔΣΕ.

Αριστερά: Απο την πρώτη εκδήλωση που έγινε το 1996 στη Λυκόραχη.

Κάτω: Με την εθελοντική δουλειά μελών του ΚΚΕ, της ΚΝΕ και κατοίκων της περιοχής χτίστηκε το μνημείο και επανακατασκευάστηκε το παλιό πολυβολείο ακριβώς στη θέση που βρισκόταν και την περίοδο των μαχών.

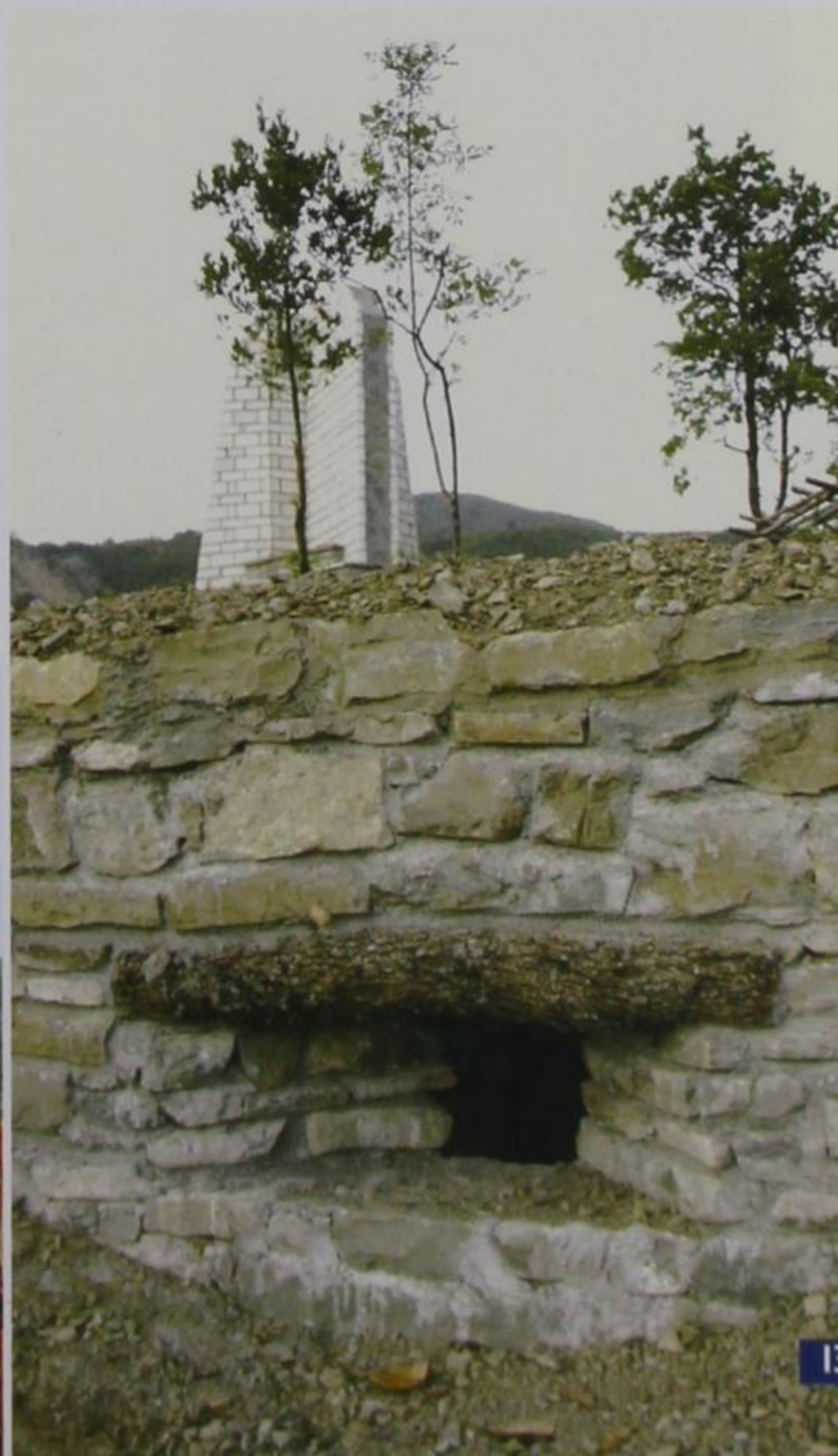

Η υπόσχεση αυτή εκπληρώθηκε, με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 60 χρόνων από την ίδρυση του ΔΣΕ, το 2006. Προς τιμήν των 60 χρόνων, η ΚΕ αποφάσισε μια σειρά εκδηλώσεων. Ανάμεσά τους ήταν η ανέγερση του μνημείου και η παρουσίαση ειδικού ντοκιμαντέρ με την ιστορία και τη δράση του ΔΣΕ. Με μια πανελλαδικού χαρακτήρα κινητοποίηση του Κόμματος και της ΚΝΕ, χιλιάδες συνεχιστές του αγώνα του ΔΣΕ στάθηκαν τιμητική φρουρά και προσκυνητές στο μνημείο που στήθηκε. Υπέγραψαν με αγωνιστική συγκίνηση τη διαβεβαίωση της ΓΓ της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ σ. Αλέκας Παπαρήγα: «Σύντροφοι, που πέσατε στις βουνοκορφές του Γράμμου και του Βίτσι, έστω και αν σήμερα δε γνωρίζουμε όλοι τα ονόματά σας, δεν ξεχνάμε τη θυσία σας. Είσαστε εσείς που δικαιώνετε το "Άνθρωπος αυτός ο Γίγας".»

Πάνω: Από τη συγκέντρωση στο μνημείο.

Κάτω: Το πολυβολείο επανακατασκευασμένο στη θέση που ήταν.

Έκτοτε, καθιερώθηκαν πιο οργανωμένες, αλλά σε μόνιμη χρονιάτικη βάση, εξορμήσεις σ' ένα προς ένα τα ηρωικά και δοξασμένα μέρη της περιοχής. Στις πρώτες εξερευνησεις δεν υπήρχε κάποιο σχέδιο για αξιοποίηση του υλικού και των εντυπώσεων που συγκεντρώνονταν.

Στην πορεία, ωρίμασε η ιδέα να μοιραστούμε τις συγκλονιστικές εμπειρίες που αποκτήσαμε με όσους έχουν ενδιαφέρον για την ιστορική αυτή περίοδο και πιστεύουμε ότι είναι πολλοί και θα γίνονται όλο και περισσότεροι στην πορεία του χρόνου. Έτσι έγινε δεκτή η πρότασή μας να δουλέψουμε το υλικό που συγκεντρώθηκε και να ενταχθεί στις εκδόσεις προς τιμήν των 90 χρόνων του ΚΚΕ.

Η μελέτη και γνώση της Ιστορίας του ΔΣΕ και γενικότερα της περιόδου '40 - '49 είναι, μπορούμε να πούμε χωρίς επιφυλάξεις, σχεδόν υποχρεωτική. Είναι υποχρεωτική, γιατί προσφέρει άφθονα διδάγματα για τα τωρινά και κυρίως για τα μελλοντικά καθήκοντα των κομμουνιστών.

Πάνω: Πορεία προς το Γκόλιο με ανάβαση από Ασημοχώρι. Εκεί που είναι οι κορφές των δέντρων είναι το σύνορο με την Αλβανία (9η πυραμίδα).

Μεσαία: Βόρεια από το Καμπίτσιο, προς την πλευρά της Πέτρα Μούκα, ήταν το αρχηγείο του ΔΣΕ και η έδρα της ΚΕ του ΚΚΕ. Εκεί και οι πρώτες αναζητήσεις μας.

Οι εκδηλώσεις που έχουν γίνει μέχρι τώρα προς τιμήν του ΔΣΕ, αρχίζοντας από την πρώτη εκδήλωση τον Αύγουστο του 1996 μέχρι σήμερα (εκδηλώσεις στο Χάρο Κοτύλης, κατασκηνώσεις της ΚΝΕ στο Νεστόριο, μνημείο στη Λυκόραχη, ντοκιμαντέρ για τα 60 χρόνια, αρκετά ρεπορτάζ κλπ.) μας έχουν πείσει ότι και αυτή η προσφορά θα βρει ανταπόκριση. Ειδικά στις νεότερες γενιές, στους ΚΝίτες και τις ΚΝίτισσες, στους απόγονους των μαχητών και μαχητριών του ΔΣΕ.

Πάνω: Από την έκθεση που έγινε στο Κεφαλοχώρι.

Μεσαία: Από την κατασκήνωση της ΚΝΕ στο Νεστόριο.

Στη βάση των σελίδων 14-15: Στα χνάρια των μαχητών του ΔΣΕ. Πορεία της ΚΝΕ προς το μνημείο στο Κεφαλοχώρι.

Είναι συναρπαστική και ανεπανάληπτη η εμπειρία που θέλουμε να μοιραστούμε με όλους και όλες που θα δοκιμάσουν να αξιοποιήσουν ως οδηγό αυτή τη μικρή εργασία. Είναι άλλο πράγμα να μελετάς την Ιστορία του ΔΣΕ και ειδικά τη δράση στο Γράμμο και στο Βίτσι και άλλο πράγμα να συνδυάζεις τη γνώση της Ιστορίας του ΔΣΕ, τη ζωή και τη δράση του, με το βιβλίο και το χάρτη στο χέρι δίπλα και πάνω στα χαρακώματα όπου γράφτηκε η Ιστορία. Να έχεις μπροστά σου όχι μόνο τα ιστορικά ντοκουμέντα και τις καταγραμμένες μνήμες, αλλά και το χώρο που αυτά διαδραματίστηκαν, το θέατρο των μαχών, τις αποστάσεις, όλα εκείνα τα ζωντανά σημάδια που συνθέτουν το έπος του ΔΣΕ. Είναι απίστευτα πιο συγκλονιστικά τα αισθήματα όταν τύχαινε σε αυτές τις αναζητήσεις να συμμετέχουν με τη φυσική τους παρουσία μαχητές του ΔΣΕ και να καταθέτουν προσωπικές, ζωντανές μαρτυρίες και γεγονότα.

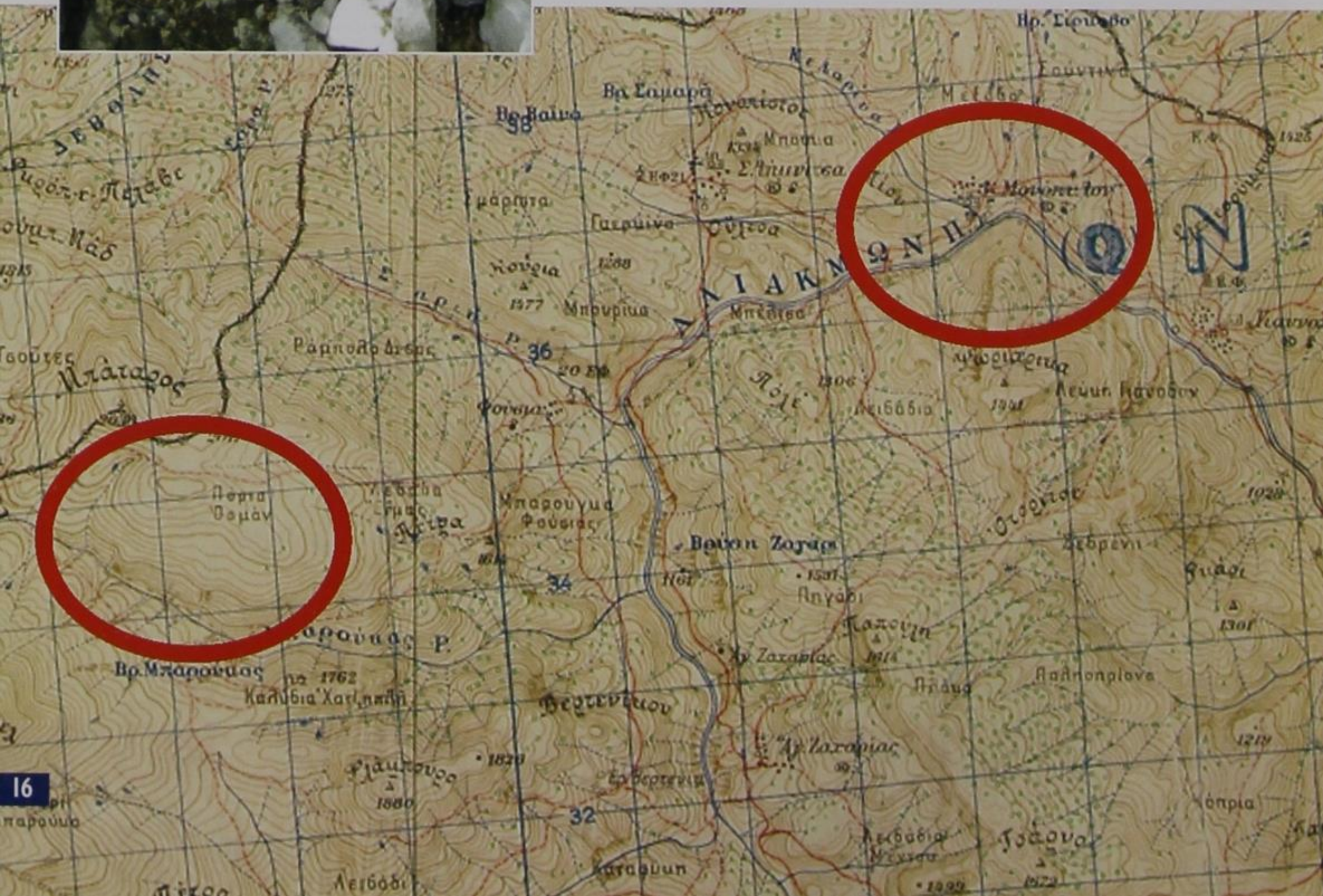
Από πάνω προς τα κάτω:

Με το χάρτη στο χέρι, εδώ στην κορφή στο Παλιοκρίμνι.

Η ανακάλυψη της βάσης του αντιαεροπορικού στο ανέβασμα προς το Κάμενικ.

Αμπρί στο δάσος κάτω από το Κάμενικ.

Χάρτης που χρησιμοποιήθηκε την περίοδο των μαχών. Εδώ, το τμήμα που εικονίζει την περιοχή από την Πόρτα Οσμάν ως το Μονόφυλο (από το Αρχείο του ΚΚΕ).

Στο Λέσιτς, πορεία προς την κορφή Τσούκα.

Δεν είναι υπερβολή να ομολογήσουμε πως μόνο κάτω από τέτοιες προϋποθέσεις μπορείς να προσεγγίσεις και να συνειδητοποιήσεις την τιτάνια σύγκρουση που έγινε ανάμεσα σε δύο ριζικά διαφορετικούς στρατούς, ανάμεσα σε δύο ριζικά διαφορετικούς κόσμους.

Να γνωρίσεις το μεγαλείο του ΔΣΕ, τον αφάνταστο ηρωισμό των μαχητών και μαχητριών του σε όλη τη γραμμή του μετώπου. Από την πρώτη γραμμή της μάχης ως τα μετόπισθεν, δεν μπορείς να ξεχωρίσεις την αυτοθυσία του μαχητή με το όπλο στο χέρι από τον ηρωισμό της νοσοκόμας που μάχεται να σώσει ζωές.

Πάνω: Να κοιτάς και να ξανακοιτάς την παλιά φωτογραφία που διασώθηκε σε φιλμ - γυαλί, μέχρι να διαπιστώσεις ότι πράγματι μπροστά αριστερά είναι ο Πύργος της Στράτσωνης και πίσω δεξιά ορθώνεται το Κάμενικ.

Μέση: Να περπατάς στα χιλιόμετρα των ορυγμάτων, που ακόμα και σήμερα είναι ορατά και να γνωρίζεις πως κάθε μέτρο έχει σκαφτεί από τους μαχητές του ΔΣΕ μέσα στην πιο σκληρή συνθήκη που γέννησε η ταξική πάλη εκείνης της εποχής, τη φωτιά της ένοπλης αναμέτρησης...

Είναι αλήθεια ότι μόνο μέσα από έναν τέτοιο συνδυασμό μελέτης μπορεί να προσεγγίσει κανείς βαθύτερα και πιο ολοκληρωμένα γενικότερα ζητήματα στρατηγικής και τακτικής, ιδεολογικά και πολιτικά προβλήματα που συνδέονται με τη συγκεκριμένη περίοδο, την οργάνωση και καθοδήγηση του ΔΣΕ, τις πηγές που τροφοδότησαν με ανεξάντλητη δύναμη τους μαχητές και μαχητριές του: Το έπος του ΔΣΕ, μια από τις πιο ηρωικές σελίδες στην Ιστορία του επαναστατικού μας κινήματος και της πρωτοπορίας του, του ΚΚΕ. Να γνωρίσεις τη συνθετότητα της ταξικής πάλης στην ανώτατη μορφή της. Τον Εμφύλιο, την ένοπλη αναμέτρηση που έχει τους δικούς της νόμους και κανόνες, γραπτούς και άγραφους, μοναδική και ανεπανάληπτη πρωτοτυπία.

Αυτή είναι η εμπειρία μας. Αναπλάθεις τα γεγονότα, γίνεσαι ένα με αυτά, μπαίνεις βαθιά στην ιστορική τους αξία και σημασία. Αισθάνεσαι μέρος αυτού του αγώνα, ψηλώνεις ένα μπόι για τη λαμπρή αυτή κληρονομιά, διδάσκεσαι και νιώθεις το μέγεθος της ευθύνης για τη συνέχεια και την ολοκλήρωση των ιδανικών των δεκάδων χιλιάδων μαχητών και μαχητριών του που έδωσαν αφειδώλευτα τη ζωή τους. Αποκτά αληθινό νόημα η διαβεβαίωση της Γενικής Γραμματέα της ΚΕ του ΚΚΕ συντρόφισσας Αλέκας Παπαρήγα μπροστά στο μνημείο που στήθηκε προς τιμήν τους τον Ιούλη του 2006 στη Λυκόραχη: «Δε σας ξεχνάμε».

Πάνω: Από την πρώτη απόπειρα για προσέγγιση της κορφής 2520 από την πλευρά της Γράμμουσας. Εδώ, κάτω από τη Σκίρτση.

Κάτω: Μαχητές και μαχήτριες του ΔΣΕ (από το φιλμ που γυρίστηκε στο Γράμμο τις μέρες των μαχών - Αρχείο ΚΚΕ).

Η πορεία στα βουνά του Γράμμου και του Βίτσι κρατάει πάνω από μια δεκαετία και συνεχίζεται με το ίδιο και ακόμα πιο μεγάλο πάθος, με όλο και περισσότερους συνοδοιπόρους. Κάθε εξόρμηση, κάθε πάτημα και μιας νέας κορυφής και μια καινούργια εμπειρία, νέες εκπλήξεις. Ο Γράμμος και το Βίτσι είναι χώροι απέραντοι και ανεξάντλητοι ακόμα και τα μέρη που έχουν ερευνηθεί.

Από πάνω προς τα κάτω:

Να διασχίζεις μία μία τις κορφές κι ανάμεσα να ανακαλύπτεις ανεξίτηλα τα ίχνη των μαχητών του ΔΣΕ.

Οπλοπολυβόλο και βλήμα όλμου στο καφενείο ενός από τα χωριά της περιοχής.

Από τις πρώτες εκδηλώσεις στο Χάρο της Κοτύλης.

Από τα πολυβολεία του Κάμενικ, κοιτώντας βορειοανατολικά.